

Mgr. Fibi László

Történelem-számítástechnika szakos tanár, állami alkalmazott; lakhely: Dunaszerdahely, fibi.laszlo@gmail.com

Újra segítség nélkül, egyedül maradtunk

1956. október 6-án a magyar nemzet gyásznapja újabb jelentéssel bővült. Ezen a napon a budapesti Kerepesi úti temetőben több mint százezer ember részvételével temették újra az 1949-ben koncepciós perben elítélt, majd kivégzett Rajk Lászlót, Pálffy Györgyöt, Szőnyi Tibort és Szalai Andrást. Ezt követően gyorsultak fel Magyarországon azok az események, amelyek az október 23-án kitört forradalomhoz vezettek.

Az 56-os forradalom kitörését néhány külpolitikai történés segítette elő. 1953. március 5-én meghalt Sztálin. További befolyásoló tényező volt az osztrák államszerződés megkötése 1955. május 15-én. A Szovjetunió vállalta csapatainak kivonását, a nyugat pedig elfogadta Ausztria semlegességét. Az ügy magyarországi vonatkozása az, hogy a szovjet csapatok magyarországi tartózkodását eredetileg Ausztria megszállása indokolta. Eszerint az ausztriai kivonulással a vörös hadsereg jelenléte Magyarországon is okafogyottá vált. A békeszerződés is a szovjet csapatok Magyarországról való kivonását írta elő. Ennek ellenére az Ausztriából kivont csapatokat csak Magyarországra vonták vissza a Kreml

urai. A harmadik fontos tényező a Gomulka nevéhez köthető lengyelországi történések és a poznani munkások július végi felkelése volt.

A Moszkvában folyó utódlási harc hullámváltozásai a magyar politikában is megmutatkoztak. Mindegyik csoport a maga emberét kívánta hatalomra juttatni. Így történhetett meg, hogy Rákosi 1953-ban kénytelen volt átadni a kormány vezetését a reformpárti Nagy Imrének, majd 1955-ben, amikor Nagyot Moszkvában a túlzott reformok miatt marasztalták el, újra a hatalom csúcsára került. 1956-ra Hruscsovnak sikerült megszilárdítania hatalmát. A februárban tartott XX. SZKP kongresszus zárt ülésén ismertette az új irányelveket, a desztalinizáció és az enyhülés politikáját. Bírálta a Sztálin és a többi kommunista vezető körül kialakult személyi kultuszt, a külpolitikában pedig a szembenállás helyett a békés egymás mellett élés doktrínáját hirdette meg. 1955 májusában Hruscsov Belgrádban bocsánatot kért Titótól a jugoszlávellenes politikáért és kijelentette, hogy a szovjet modell mechanikus másolása nem helyes. Rákosi Mátyás számára ez a hatalomból

való kiszorulást jelentette, hiszen az ő személye körül alakult ki személyi kultusz, őt jellemezte a jugoszlávellenesség és az ő parancsára folytatták le a koncepciós pereket. A Magyar Dolgozók Pártja a szovjet instrukcióknak megfelelően 1956 júliusában Rákosit felmentette első titkári tisztsége alól, aki a következő napon a Szovjetunióba távozott, ahonnan soha többé nem tért vissza. Helyére az addigi második ember, Gerő Ernő került, a miniszterelnöki széket pedig a fiatal Hegedűs András foglalhatta el. Azonban Nagy Imre húszhónapos reformkísérletének köszönhetően átalakult a közélet, rehabilitálták Rajk Lászlót és társait, személycserék történtek, az Írószövetségben reformpárti fiatalok megalakították a Petőfi Kör, melynek vitafórumain több ezer tömeg vett részt. A magyar egyetemisták egyes csoportjai kiléptek a DISZ-ből, és Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetsége (MEFESZ) néven független szervezetet hoztak létre. 1956. október 22-én fogalmazták meg követeléseiket is, amelyek négy téma köré csoportosultak. A külpolitikával kapcsolatosak a magyar-szovjet és a magyar-jugo-

szláv kapcsolatok újragondolását, a szovjet csapatok kivonulását és a Pécs mellett feltárt uránium értékesítésével foglalkoztak. A belpolitikát érintő követelések új kormányt kívántak Nagy Imre vezetésével, általános és titkos választásokat, többpártrendszert, szólás-, sajtó- és vallásszabadságot. A gazdaságpolitikát a tervgazdaság revíziója, a bérek és normák felülvizsgálata, illetve a magánparaszatok helyzetének igazságos rendezése érintette. A követelések negyedik csoportja a nemzeti szimbólumokkal foglalkozott. A vörös csillagos címert váltsa fel a Kossuth-címer, Sztálin szobrának helyén a Felvonulási téren az 1848-49-es hősök szobra kerüljön felállításra, március 15-e legyen nemzeti ünnep. Másnapra a lengyel felkelők támogatására szolidaritási tüntetést hirdettek. Gerő és Hegedűs ekkor Belgrádban tárgyalt, a vezetés bizonytalanodott, először betiltotta, majd mégis engedélyezte a tüntetést.

Október 23-án délután 3 órakor a Petőfi-szobornál gyülekezett a 10-15 ezres tömeg. Sinkovits Imre elszavalta a *Nemzeti dalt*, majd a Bem térre vonultak, ahol Veres Péter, az Írószövetség elnöke mondott beszédet. Ekkorra a tömeg már 50 ezer főre duzzadt, és a tüntetők száma tovább nőtt. Estére, amikor elindultak a Parlament felé, már 200 ezren lehettek. 6-7 órától az események Budapest három pontján folytatódtak. A Parlament előtt a tömeg Nagy Imrét követelte, a Városligetben Sztálin szobrát döntötték. A harmadik csoport a rádió Bródy Sándor utcai épületéhez vonult, hogy beolvastassa az előző nap összeállított követeléseket. A rádió azonban a reggel hazatért Gerő Ernő beszédét sugározta, amely nacionalista tüntetésnek nyilvánította a történeteket. Az eddig békés tüntetés ekkor csapott át fegyveres felkelésbe. A hajnalban Budapest utcáin megjelenő szovjet tankokkal a város több pontján fegyveres csoportok csaptak össze. Összlétszámuk néhány ezer lehetett. Fegyvereiket a közeli gyárakból, laktanyákból szereztek be, és utcai gerillaharcot folytattak.

Október 24-25-én tüntetések voltak számos vidéki városban. Több helyen összecsapásra került sor a tüntetők és a fegyveres erők között. A mosonmagyaróvári sortűznek több mint ötszáz áldozata volt a tüntetők közül, de több ávós is a tömeg szenvedélyének áldozatává vált. A vezetés tanácstalanul állt a történetek előtt. 23-án éjszaka Nagy Imrét nevezték ki miniszterelnöknek. Az új kormány kijárási tilalmat rendelt

el, de ezt senki nem tartotta be. Október 25-én hatalmas tömeg gyűlt össze a Parlament előtt. Sortűz kaszált végig a tömegben, több mint száz áldozatot követelve. A népharag ekkor fordult az ávósok ellen, ekkor kezdődtek a kegyetlen utcai lincselések. Az indulatok leginkább október 30-án a pártbizottság Köztársaság téri székházának az ostrománál szabadultak el. A többórás ostrom után a magukat megadó védők közül mintegy 20 embert végeztek ki vagy kínoztak halálra.

A Parlament előtti vérengzést követően Gerő Ernőt menesztették az MDP első titkári posztjáról. Helyét Kádár János foglalta el, aki ekkor a reformpárti csoport tagja volt. A felkelés megítélése azonban ekkor még nem változott meg. Mind Nagy, mind Kádár nyilatkozataikban ellenforradalomként értékelték a történeteket. A miniszterelnök előtt azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a kormánynak két választása van. Vagy a szovjet csapatokra támaszkodva leveri a felkelést, vagy az élére áll. Október 27-én átalakította kormányát, melyben helyet kapott a két korábbi vezető kisgazda politikus, Tildy Zoltán és Kovács Béla is. Október 28-án a vezetés, átértékelve az eseményeket, már nemzeti demokratikus mozgalomról beszélt. Nagy Imre esti rádióbeszédében közölte, hogy a szovjet csapatok rövidesen elhagyják Budapestet és az országot, feloszlatták az ÁVH-t, visszaállítják a Kossuth-címert. Október 30-án megalakult a Király Béla vezette Nemzetőrség, a szovjet csapatok megkezdték kivonulásukat Budapestről, és a feloszlott MDP Magyar Szocialista Munkáspárt néven szerveződött újjá. Újjáalakult a Független Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt és a Szociáldemokrata Párt is. A kormány elrendelte Mindszenty József szabadlábra helyezését. Október végén úgy tűnt, hogy a szovjet vezetés elfogadja Magyarországnak a finn vagy a jugoszláv modellhez hasonló átalakulását. A moszkvai döntéshozókat azonban egy, a magyar forradalommal párhuzamosan lejátszódó esemény, a szuezi válság alakulása befolyásolta végső döntésükben. A Szovjetunió távol maradt a fegyveres konfliktustól a szuezi térségben, viszont elvárta a nyugati hatalmak passzív magatartását Magyarországgal kapcsolatban. Amikor a Kremlbe eljutott John Foster Dulles amerikai külügyminiszter üzenete, miszerint az Egyesült Államok nem tekinti potenciális szövetségesének a kelet-európai államokat, Konyev

marsall október 31-én megkapta a parancsot a rend helyreállítására Magyarországon.

Nagy Imréhez október 31-én jutottak el az első hírek a szovjet csapatmozgásról. Magához kérte Andropov nagykövetet, aki tagadta, hogy a Szovjetunió a magyar forradalom leverésére készül. Este hat órakor a miniszterelnök rádióbeszédben bejelentette, hogy Magyarország kilép a Varsói szerződésből és semleges állammá válik. Kérte az ENSZ-et és a nagyhatalmakat, hogy ismerjék el az ország semlegességét. Kérésére válasz nem érkezett. November 4-én a szovjet csapatok megkezdték a Budapest elleni Forgószél hadműveletet. A magyar honvédség és a Nemzetőrség nem fejtett ki ellenállást. Reggel 8 órakor a szovjet csapatok már a Parlament előtt álltak. A kormány tagjai közül ekkor már csak Bibó István maradt az Országházban. Nagy Imre hajnali fél hatkor mondta el a realitásoknak meglehetősen ellentmondó rádióbeszédét, melyben tudatta, hogy a szovjet csapatok támadást intéztek az ország ellen, hogy csapataink harcban állnak, és a kormány a helyén van. A többször megismételt rádióbeszéddel egy időben egy másik rádióbeszéd is elhangzott. A Munkácsról sugárzott beszéd arról tudósított, hogy Kádár János vezetésével munkás-paraszt kormány alakult Magyarországon, amely a szovjet hadsereg segítségével harcot hirdet az ellenforradalom ellen. Kádárt a szovjet vezetés választotta ki, akár csak előtte Rákosit, Nagyot vagy Gerőt. Az utolsó ellenálló csapatokat november 11-én számolták fel Budapesten. A forradalom elbukott. A leszámolás 1956 novemberétől 1963-ig tartott, azonban a sztálinista diktatúrához már nem volt visszatérés. A magyarok ráeszméltek, hogy nem számíthatnak külső segítségre, a Szovjetunió pedig tudatosította, hogy a magyar népet nem lehet olyan alávetésben tartani, mint saját népeiket. Ezek a felismerések vezettek el a magyar modell kialakulásához, amelyben egy szabadabb légkör alakult ki a szovjet érdekek és a szocialista társadalmi berendezkedés megkérdőjelezése nélkül.

Felhasznált irodalom

■ Romsics Ignác: *A 20. század képes története*. Rubicon-ház Bt., Budapest, 2008.

■ Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest, 2010.

■ Szvák Gyula (szerk.): *A magyar újkor története*. Pannonica Kiadó, Budapest, 2007.